

DOI: 10.18523/2617-8907.2025.8.92-103

УДК 94:[719:271.2-788-523.42:091.12](477.411)“14/18”

Олена Черняхівська

Кандидатка історичних наук, провідна наукова співробітниця
відділу наукової реставрації, консервації та експертизи рухомих пам'яток
Національний заповідник «Києво-Печерська лавра», Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9890-438X>
lavralena@ukr.net

Лаврська знахідка — барельєф «Оранта з пристоячими прпп. Антонієм і Феодосієм Печерськими» та політична (не)доцільність

У статті розглянуто обставини випадкового знайдення протоієреєм Петром Лебединцевим на південному, північному та західному фасадах Великої лаврської дзвіниці трьох роз'єднаних частин барельєфа «Оранта з пристоячими прпп. Антонієм і Феодосієм Печерськими» з меморіальним підписом (1470 р.). Створення триптиха було присвячено відновленню Успенського собору Києво-Печерської лаври — Великої Печерської церкви, укотре розореної і розграбованої під час набігу орд 1416 р. мангитського еміра Едигея. Церкву було відновлено під патронатом останнього Київського князя Симеона (Семена) Олельковича, якого в ній і було поховано того ж 1470 р. З середини XVIII ст. триптих, розділений по вертикалі на окремі образи преподобних і Оранти, прикрашав нову Велику лаврську дзвіницю, а розташування фігур на ній набуло нового змісту.

Авторка шукає причину певного замовчування в Україні давнього триптиха, знайденого на стінах дзвіниці у 1860-х рр. протоієреєм, церковним істориком П. Лебединцевим, у контексті тогочасних історичних подій, до яких було залучено Правобережну Україну і Київ зокрема. Завдяки дослідженню епістолярію П. Лебединцева було поточнено датування знайдення триптиха.

Ключові слова: лаврський триптих, Велика Церква Печерська, Успенський собор, Києво-Печерська лавра, Велика лаврська дзвіниця, Дзвіниця Успенського собору, Київський князь, Слуцьк, Польський король, Великий гетьман Литовський, Річ Посполита, Польське (Січневе) повстання, Казимир, Симеон (Семен) Олелькович, Оранта, прп. Антоній Печерський, прп. Феодосій Печерський, Микола Закревський, Петро Лебединцев, Михайло Максимович.

Постановка проблеми. Лаврський триптих 1470 р. «Оранта з пристоячими прпп. Антонієм і Феодосієм Печерськими» є доволі відомою пам'яткою, яка в розділеному стані міститься зовні на першому ярусі Великої лаврської дзвіниці. Саме на його фасадах частини цього триптиха віднайшов П. Лебединцев у другій половині 1860-х рр. Проте спершу пам'ятка, вірогідно, прикрашала західний фасад Успенського собору. Видається дивним, що першим

інформацію про знайдений триптих оприлюднив не його відкривач, зазначений вище, а історик Микола Закревський 1868 р. в «Описі Києва», який вийшов друком у Москві. У цій статті спробуємо розкрити причини такого «перехоплення» права першості в контексті політичних чинників, які суттєво впливали на частину України з Києвом у досліджуваній період, а також історичних обставин, наслідком яких стали ці чинники.

Метою статті є розкрити значення триптиха не лише як окремої давньої рідкісної пам'ятки останнього періоду «Олельківського ренесансу», але і як свідка й учасника декількох доленосних періодів в історії Східної Європи та України, починаючи з відносної незалежності Київського князівства у складі Великого князівства Литовського. Для досягнення цієї мети авторка простежує зміни історичного становища в Україні з 1360-х по 1860-ті рр., які могли призвести до замовчування знайдення давньої пам'ятки польсько-литовського періоду в серці київської Лаври. Одним із завдань дослідження є верифікація обставин знайдення триптиха.

Методологічною основою дослідження є принцип історизму, тобто розгляд зазначеного триптиха в широкому історичному контексті з розумінням певних подій, що відбувалися під час його створення, побутування та віднайдення. Метод персоніфікації історії допоміг послідовно викласти і донести до читача наратив. Завдяки застосуванню хронологічного методу дослідження події та явища у всій їхній різноманітності викладено в часовій послідовності.

Виклад основного матеріалу. Уперше інформацію про віднайдення трьох кам'яних рельєфів 1470 р. із зображеннями Богородиці Оранти та преподобних Антонія і Феодосія Печерських на фасадах першого ярусу Великої лаврської дзвіниці, а також перші висновки щодо них було оприлюднено у 1868 р. у московському виданні «Опис Києва» Миколи Васильовича Закревського (1805–1871). Саме відомості з цього видання прямо чи опосередковано використовували дослідники, які більшою чи меншою мірою торкалися цього питання (Захарченко 1888, 113–4; Лебединцев 1886, 614–5; Шероцкий 1917, 285–6; Безсонов 2015, 84–5; Холостенко 1975, 157; Івакін 1996, 240–2; Логвин 1967, т. 2, 111–3; Бартош 1999, 69–75; 2011, 84–6; Жиленко 2005, 210–2; Ткаченко 2001, 193–9; 2003, 108–19; Овчар, Золотопера та Данільонук 2019, 24–5; Сіткарьова, Абашина 2023, 23–4 та ін.). Цю двотомну працю історика М. В. Закревського, який народився й виріс у Києві, і досі вважають найфундаментальнішою з історії міста. Він працював над нею протягом 30 років. Ще з юності мріяв написати повну історію рідного міста, яке в передмові називає «Другими Афінами». Зауважимо, що зразком і джерелом натхнення для нього була праця М. Ф. Берлінського «Короткий опис міста Києва, що містить історичний перелік цього міста, а також показання визначних пам'яток та старожитностей його», побудована на архівних і археологічних джерелах. Робота,

що започаткувала киевознавство як таке, вийшла друком у Петербурзі 1820 р.

У травні 1858 р. М. В. Закревський опублікував у Москві «Літопис та опис міста Києва» (обсягом 950 сторінок), проте й далі шукав матеріали вже для «наново опрацьованого і значно помноженого видання з додаванням малюнків і креслень». Тому влітку 1864 р. після 35-річної розлуки з Києвом М. В. Закревський повернувся до міста з Москви, де мешкав. Метою його поїздки було бажання особисто оглянути київські пам'ятки, зробити малюнки мозаїк і фресок, поспілкуватися з місцевими дослідниками, а можливо, й залишитися працювати. У Києві в нього склалися дружні стосунки із протоієреєм Петром Гавриловичем Лебединцевим (1820–1896) — фундатором і редактором «Київських єпархіяльних відомостей» («Киевских епархиальных ведомостей»), авторитетним киевознавцем, настоятелем Свято-Миколаївської церкви в будинку київського генерал-губернатора на Печерську, а до того — настоятелем церкви Спаса на Берестові, розписи якої він докладно дослідив. Микола Закревський таки не залишився працювати в Києві, проте після його від'їзду вони підтримували теплі взаємини через листування.

Того ж року М. Закревський став членом Московського археологічного товариства, голова якого — археолог граф О. Уваров після ознайомлення з рукописом особисто профінансував нове видання «Опису Києва». Втім, там було скромно зазначено, що це «Видання Московського археологічного товариства». Отже, особисто від П. Лебединцева в їхньому листуванні М. Закревський міг дізнатися сенсаційний історичний факт віднайдення протоієреєм згаданої вище унікальної пам'ятки в Лаврі, який і оприлюднив у параграфі 106 «Печерський монастир» другого тому «Опису Києва» з наданням повного схематичного зображення-реконструкції триптиха. М. Закревський вказав дату, коли П. Лебединцев нібито знайшов три барельєфи, а саме влітку 1866 р. Цікаво, що, за М. Закревським, ці зображення надіслали в Московське археологічне товариство для огляду не названі ним «кореспонденти» з Києва¹:

«Барельєф 15-го століття. У зовнішню стіну Лаврської дзвіниці вбудовано давній барельєф не дуже високо; проте його важко було помітити тому, що декілька шарів вапняної побілки покривали його. Проте о. Петру Лебединцеву вдалося влітку 1866 р. помітити

¹ Тут і далі переклад українською цитат із російськомовних текстів наш. — О. Ч.

Рис. 1. Схематичне зображення триптиха «Оранта з пристоячими прпп. Антонієм і Феодосієм Печерськими» і меморіальним підписом 1470 р., вперше опубліковане Миколою Закревським 1868 р.

його, і він повідомив про цю археологічну знахідку о. Павла Троцького, який з дозволу о. Намісника Лаврського, за допомогою драбини, переписав напис, що містився під барельєфом, а живописець зняв копії як із зображень, так із самого напису. Судячи з тих малюнків, що надіслано з Києва у Московське Археологічне Товариство, барельєф цей складається з таких трьох окремих частин, проте які є єдиним цілим» (Закревський 1868, т. 2, 685–7; прил., л. 13) (рис. 1).

Далі історик докладно описує особливості кожного з трьох складників рельєфної композиції: образи Богородиці, Яка молиться, окремо — прп. Антонія Печерського та прп. Феодосія Печерського — включно з усіма написами.

Під час суміщення всіх трьох рельєфів можна було прочитати весь напис під зображеннями, який, якщо перекласти українською, повідомляв: «Заснована була церква Пресвята Печерська на старій основі за великого короля Казимира благовірним Симеоном Олександровичем, отчи-чем² київським, за архімандрита Іоанна».

² Тут слово «отчич» вжито в значенні «спадковий (по батькові) господар Київського князівства», хоча король Польський і Великий князь Литовський Казимир після смерті удільного Київського князя Олелька (Олександра) Володимировича (1455 р.) не підтвердив право успадкування київського престолу його сином Симеоном (Семеном) Олександровичем (Олельковичем), проте надав останньому це князівство в управління як своєму наміснику. Молодший брат Симеона Михайло успадкував від батька Копил, як свідчить білорусько-литовський літопис XVI ст. «Хроніка Биховця». — О. Ч.

Було констатовано, що цей церковнослов'янський напис представлено в «південно-руському» варіанті, що датується XV–XVI ст. До такого висновку дійшли, порівнявши зі шрифтами написання Іпатіївського літопису та Патерика Печерського в Касіановській редакції. Було зауважено, що кореспонденти, які надіслали Товариству копії тих рельєфів, не вказали їхніх реальних параметрів і матеріалу (можливо, шифер), на якому вони вирізьблені.

Отже, у написі йшлося про те, що церкву відбудовано за польського короля Казимира (1444–1492) Симеоном (Семеном) Олександровичем, спадковим удільним князем (правив від 1455 по 1470 рр.). До того ж зауважили, що, за свідченням Афанасія Кальнофойського (1638), цей князь відновив Велику Печерську церкву з руїн близько 1470 р. На підставі праць Самуїла Миславського та Євгена Болховітінова дійшли висновку, що у вказаний період архімандритом Печерським був Іоанн II. Констатували, що той барельєф розмістили на стіні під час відновлення Печерської церкви у 1470 р. Проте зазначимо, що пізніше «божественну церкву спустошили, і всі святі книги та ікони попалили» під час набігу орд кримського хана Менгли Гірея 1482 р. на Київ, як написано в давньому лаврському помяннику, опублікованому С. Голубєвим (Жиленко 2001, 224–5).

А потім, після великої лаврської пожежі 1718 р., коли собор знову відбудовували, барельєф звідти забрали і під час зведення його

дзвіниці у 1731–1745 рр. вмурували у стіни останньої. Методом порівняння встановили, що зображення на цих барельєфах виконано якісніше, ніж зображення з більш давніх барельєфів, а саме «Георгія та Дмитра Солунських із червоного шиферу» з Михайлівського Золотоверхого монастиря (сучасні дослідники вважають їх образами святих вершників Георгія Переможця та Федора Стратилата другої половини XI — початку XII ст.), Самсона, що розриває пашу леву, і напівлежачої Кібели (?) на колісниці, запряженій двома левями. Два останніх барельєфи XI–XII ст. з пірофілітового сланцю було вмуровано у фасад лаврської друкарні. Вказані зображення цих давніших рельєфів також надав М. Закревський (Закревский 1868, т. 2, прил., л. 9).

Петро Лебединцев, який, власне, і побачив триптих на стінах першого поверху лаврської дзвіниці (рис. 2), пізніше у своєму творі «Киево-Печерська лавра в її минулому і сучасному стані» (1886, 1894) детальніше описав його складові частини. Згідно з цим описом барельєф з розмірами 11 вершків заввишки та 8 ½ вершків завширшки (48,95×37,83 см) зображував св. Феодосія як ченця в короткій мантиї з сувоєм у лівій руці, з непокритою головою, навколо якої вінець (німб). Над головою був напис «Агіос Феодосі» (Святий Феодосій). На сувої в його руках написано «се о-бещаю-ся вам-отци, б-ратіє, аще и-телом о...». Зазначимо, що текст взято з передсмертних настанов преподобного лаврській братії, про що сказано в Патерику Печерському, а саме в «Житії преподобного отця нашого Феодосія, ігумена Печерського монастиря, написаному Нестором,

мніхом того ж Печерського монастиря» (Патерик 1998, слово 8, 62). Повне речення, звідки взято фрагмент для викарбування на сувої, є таким: «Ось обіцяю вам, отці, братіє: хоч тілом і йду від вас, але душею повсякчас буду з вами». Образ святого взято в рамку у вигляді мотузки, що в'ється. Другий, центральний барельєф 12 ½ вершків завдовжки та 9 вершків завширшки (55,63×40,05 см) — Богородиця зі здійсненими руками (тобто образ Оранти — «Яка молиться»), Яка стоїть на продовгуватому камені. Навколо голови напис «МР ΘΥ» (скорочення «Матір Божа»). По краю барельєфа — акантове листя. Третій барельєф — ченець у короткій мантиї і в круглому клобуці з вінцем (німбом) навколо голови і з сувоєм у лівій руці, на якому вирізьблено «яко пол-ожены-здево-сь по-ы. до-р. Б.». Це є частиною речення з настанови прп. Антонія Печерського пресвітеру Онисифору і лаврській братії під час чудесного явлення преподобного після преставлення, викладеного в патериковій «Оповіді Симона, єпископа Володимирського й Суздальського, про святих чорноризців Печерських та про те, чому належить мати щирість та любов до преподобних Антонія та Феодосія отців Печерських» (Патерик 1998, слово 15, 91). Ціле речення є таким: «Змилюємося над душею брата нього, оскільки не можу порушити обітниці своєї, якою вам обіцяв, що всякий, покладений тут, помилуваний буде, якщо і грішним є». Вказано також про напис біля голови святого «Агіос Антоне». Наведено і напис під барельєфом, про який зазначено вище. Сказано, що ці три барельєфи містилися разом на зовнішній стіні

Рис. 2. Фрагменти розділеного триптиха «Оранта з пристоячими прпп. Антонієм і Феодосієм Печерськими». 1470 р. Фото

Великої церкви: посередині був образ Богородиці, а обабіч — Антонія та Феодосія Печерських. Петро Лебединцев, на той час уже протоієрей Києво-Софійського кафедрального собору, вслід за думкою, висловленою в Московському археологічному товаристві, почесним членом якого він також став, зазначив, що під час відновлення храму після пожежі 1718 р. ці барельєфи зняли і, щоб зберегти їх, вмурували у стіни дзвіниці, яку саме будували.

М. Захарченко написав про триптих кілька речень, нічого нового не додавши, і дуже загально повідомив, що барельєфи містилися на одній із зовнішніх стін Великої Печерської церкви (Захарченко 1888, 113–4).

Ще одне цікаве свідчення про триптих на дзвіниці знаходимо в путівнику К. Шероцького «Київ» (1917). Автор надав йому мистецтвознавчу характеристику, зазначивши, що це одна з небагатьох пам'яток «південноруського мистецтва XV ст.», і цей образ Оранти перегукується з Софійською Орантою, а обидва вони — із Влахернським образом Богородиці. Тут варто прокоментувати, що назву «Влахернетисса» мають різні іконописні типи Богородиці, проте здебільшого — Одігтрія із Влахернського храму. Проте в К. Шероцького йдеться про зображення Оранти, ймовірно, в його апсиді. Автор зазначив, що лаврська Оранта стоїть під подвійною аркою, що може вказувати на те, що рельєф скопійовано від скульптури чи картини, які містилися під ківорієм чи балдахіном. Усі три рельєфи кольорові, розфарбовані відповідно до вимог мистецтва Німеччини XV ст., а не більш ранніх. Про це свідчать художні особливості зображень, а саме: ламані зигзагоподібні лінії одягу в численних бганках, неглибоко поставлені голови, покати плечі, реалістично зображені носи і очі, вільний рельєф (Шероцький 1917, 285–6). Автор, щоправда, під час опису розташування фігур на давньому триптиху: посередині — Оранта, а обабіч неї прпп. Антоній

південним фасадами дзвіниці так, що обидва звернені на схід, а не до Богородиці, і правилами вказують на схід, де розташовано дім Божої Матері — Успенський собор, первісно фундований їхніми зусиллями. Проте докорінно змінене розташування фрагментів барельєфа з окремими образами та, відповідно, частинами дворядкового загального тексту під зображеннями в іншому порядку, знівелювало первісну ідею, закладену в пам'ятці, перетворивши її на своєрідний культурно-історичний і мистецький пазл.

Отже, до жовтневого перевороту 1917 р. і подальшого поступового перетворення Лаври на музейне містечко згадок про давню віднайдену пам'ятку XV ст. доволі небагато.

Істотно доповнює знання про триптих архівний документ — «Метрика для отримання правильних свідчень щодо давньо-православних храмів Божих, будівель і художніх предметів...» (1887)³. Створено її за рік після виходу друком праці П. Лебединцева. Зокрема, вказано, що краї барельєфа прикрашено акантовим листям 1 аршин завдовжки та 9½ вершків завширшки, а також зазначено однакові розміри гвинтоподібних рамок навколо образів преподобних: 14½ вершків завдовжки та 8½ вершків завширшки.

Окрім того, більш конкретно описано місця розташування барельєфів на стінах дзвіниці: «...у зовнішні стіни вмуровані три барельєфи, над вхідними дверима в комори з трьох сторін». У документі зазначено, що на першому ярусі дзвіниці барельєф Богородиці розміщено на західній стіні, Феодосія — на південній, а Антонія — на північній. Додамо, що на першому ярусі дзвіниці було книгосховище бібліотеки Лаври, лише із 1890 р. спочатку в західну, потім у південну, згодом у північну комори було переміщено архів Священного Синоду. Над їхніми входами саме й були три роз'єднані рельєфи триптиха. У документі наведено схему розташування частин підпису у два рядки, які разом становлять речення (Метрика, арк. 84зв.):

Основана бысть церковь пр Короли Казимире благоверным	святыя Богородицы Печерская на старом Князем Семеном Александровичем отчи	основании при Великом чи Киевском при Архимандрите Иоан
--	--	--

і Феодосій, що в молитовній позі схилюлися до неї, не вказав, що на дзвіниці, про яку, власне, у нього йдеться, вже роз'єднані святі образи преподобних розміщено в іншому порядку. Отже, на західному фасаді дзвіниці лише фігуру Оранти звернено на захід, тобто на Святу браму, і Богородиця ніби благословляє тих, хто входить у Лавру. А після розділення рельєфів образи преподобних розмістили над північним та

Згідно з Метрикою, спочатку три барельєфи разом містилися зовні на стіні Великої Церкви саме «при вході, так що посередині було зображення Божої Матері, а обабіч Преподобних, праворуч Феодосія, а ліворуч Антонія закликають на подію відновлення Лаврської Великої Церкви,

³ Центральний державний історичний архів у м. Києві (ЦДІАК України), ф. 128, оп. 2 заг., спр. 334, арк. 84–85.

після розорення Батием у 1240 році» (Метрика, арк. 84зв.–85). Первинне місце розташування триптиха в порталі саме західного фасаду собору підтверджено археологічно-архітектурними розвідками 1950–1960-х рр. під час розбирання його руїн унаслідок знищення вибухом 1941 р. Під час дослідження цього фасаду, де був головний вхід у собор, крім зруйнованих стін XI ст., проти порталу, у розвалі блоків червоної жолобчастої цегли знайшли «орнаментовані блоки білувато-сіруватого вапняку» від його пізнішого обрамування. За орнаментациєю і профілюванням ці блоки «близькі до орнаментациї навкруги рельєфу Богородиці з “предстоящим” Антонієм і Феодосієм... Кладка, яка прилягала до блоків, була з цегли розміром 27×14×7 см, що також вказує на цей час» (Холостенко 1975, 156–8) (рис. 3).

Після великої лаврської пожежі 1718 р. Успенський собор відбудували в пишному бароковому стилі, а екстер'єри прикрасили ліпниною і багатим декором (рис. 4), що, отже, не передбачало розташування там триптиха. Проте останній згодом вирішили таки розмістити як три роз'єднані самостійні образи на різних фасадах пізніше побудованої дзвіниці Успенського собору.

Під час проведення дослідження ми натрапили на листування Петра Лебединцева та Михайла Олександровича Максимовича (1804–1873) — ординарного професора, енциклопедиста, фольклориста, історика, філолога, етнографа, ботаніка,

поета, полеміста, архівознавця, природознавця та видавця-редактора. З ним був добре знайомий і М. Закревський, бо М. Максимович як член Московського археологічного товариства, вірогідно, пересилав через нього свої тексти для публікації в «Трудах» Першого і Другого Археологічних з'їздів, які організовувало Товариство. Максимович досліджував історію Києва, видав три книги альманаху «Кієвлянинъ» (1840, 1841, 1850). До них увійшли наукові статті історичного, етнографічного та топографічного характеру як самого видавця, так і інших авторів, а також проза, поезія. Цікавився М. Максимович, зокрема, історією та пам'ятками Києво-Печерської лаври, біографіями похованих там діячів. У першій книзі альманаху «Кієвлянинъ» розміщено його фундаментальну працю «Про надгробки в Києво-Печерському монастирі» (с. 131–230), у якій приділено належну увагу і похованням православних князів Київських-Слуцьких в Успенському соборі Лаври, зокрема останнього Київського князя Симеона (Семена) Олельковича. Цікавився він і родом Острозьких. У 1866 р. у «Київських єпархіальних відомостях» («Киевских епархиальных ведомостях») у формі листування з графінею А. Д. Блудовою він публікує «Листи про князів Острозьких». У другій книзі альманаху «Кієвлянинъ» вийшли три листи князя Костянтина Острозького, воєводи Київського, до Львова (цей князь також

Изъ Патерика Печерскаго 1661 года.

Рис. 3. Велика Печерська церква Могиланського періоду із символічним зображенням її засновників. Західний фасад. Патерик Печерський. Друкарня Києво-Печерської лаври. 1661

Рис. 4. Відновлена Велика Печерська церква після пожежі 1718 р. Ксилографічне зображення

похований у лаврському Успенському соборі). Перший ректор Київського університету Св. Володимира у відставці М. Максимович з осені 1864 р. став автором «Київських єпархіальних відомостей» («Киевских епархиальных ведомостей»), редактором яких був П. Лебединцев. Саме відтоді в них почалося професійне листування, що поступово переросло в дружнє. На схилі літ М. Максимович постійно жив на хуторі Михайлова Гора (нині Канівського району), звідки не виїздив, проте активно спілкувався, зокрема з колегами-однодумцями, через листування. Там і помер 22 листопада 1873 р. Його листування з П. Лебединцевим, на щастя, збереглося і навіть було оприлюднено в журналі «Киевская старина» на початку XX ст. у контексті публікації епістолярної спадщини М. Максимовича до століття з дня його народження (Науменко 1904). Завдяки цьому ми з'ясували цікавий факт, який дещо змінює уявлення, зокрема, про час віднайдення барельєфів лаврського триптиха. У листі до М. Максимовича від 11 жовтня 1865 р. Петро Лебединцев у контексті обговорення особливостей одягу православних і католицьких монахів і розкриття в церкві Спаса на Берестові могилянських фресок XVII ст. із зображеннями прпп. Марка та Ісаакія Затвірника пише: «Моя увага зупинилася ще на вмурований у нижній поверх лавр. дзвіниці барельєф св. Антонія з давнім готичним підписом; він у коричневій туніці, короткій до колін мантиї та у кукулі. Дивуюся, як ніхто з 100.000 тих, хто проходять лаврським подвір'ям до цього часу не помічали цієї давнини, що зберегла Лавра». Протоієрей зауважив, що нижній підпис забруднено вапном, і барельєф високо, ледь можна прочитати, що це святий о. Антоній (Науменко 1904, 398–9) (рис. 5, 6, 7).

М. Максимович захоплено відреагував на знахідку й 18 жовтня 1865 р. написав П. Лебединцеву: «Ви повідомили багато цікавих новин, з яких я особливо порадив Спаським фрескам та поміченому Вами рельєфу пр. Антонія — і як би хотілося глянути на них!» Професор із відчаєм повідомив, що зможе це зробити особисто лише навесні, після зимівлі на Михайловій Горі через хвороби і безгрошів'я. Максимович попросив П. Лебединцева зняти «фотографічний образ прп. Антонія з лаврської дзвіниці», оскільки св. Антоній стояв у нього «перед очима», та образ прп. Феодосія, знайдений у церкві Спаса на Берестові (Науменко 1904, 400–2).

До того ж із цього листування дізнаємося, що і П. Лебединцев, і М. Максимович отримали особисто від М. Закревського примірники «Опису Києва» на початку 1868 р., одразу після друку накладу.

Отже, констатуємо, що дата віднайдення П. Лебединцевим принаймні першого барельєфа з триптиха — не пізніше ніж 11 жовтня 1865 р. Відомо, що після побудови дзвіниці Успенського собору 1744 р. було проведено декілька її капітальних ремонтів: у 1782 р., у 1825 р. — повне нове тинькування під керівництвом десятника О. Іванова (Горбенко, Рилкова 2011, 1253–4), а у 1852 р. під наглядом київського єпархіального архітектора П. Спарро було реставровано її фасади, позолочено двоголових орлів на капітелях четвертого ярусу тощо (Овчар, Золотопера та Данільон 2019, 30). Унаслідок ремонтів, вірогідно, три частини барельєфа, які згодом випадково знайшов П. Лебединцев, чи то через недогляд, чи, найімовірніше, навмисно сховали під кількома шарами тиньку, а нижній напис замазали вапном.

На диво, така знахідка, як унікальний триптих XV ст. у київській Лаврі, на початку другої половини XIX ст. не набула великого розголосу. У чому ж причина? А справа в політичних обставинах того часу і цензурі. Це стає зрозумілим після короткого історичного екскурсу.

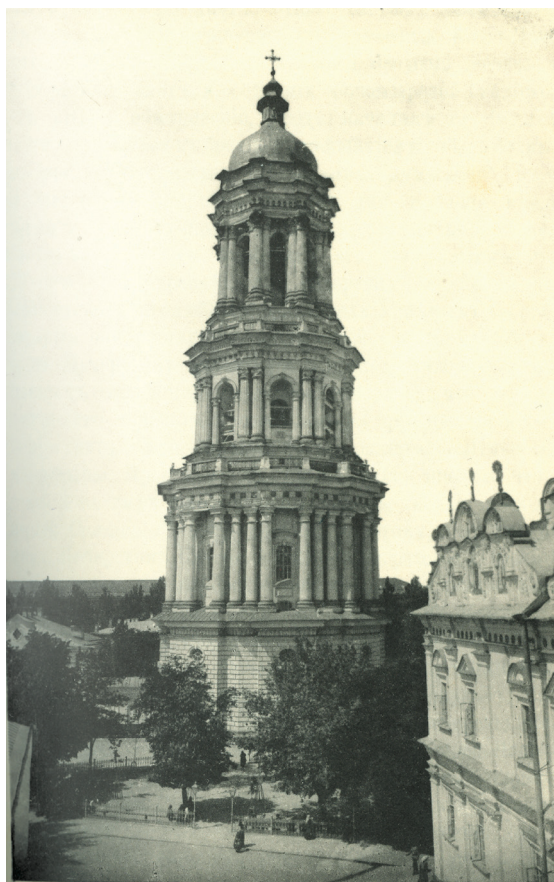

Рис. 5. Велика Лаврська дзвіниця. Кінець XIX ст.
Фото з колекції Національного заповідника
«Києво-Печерська лавра»

Після навали Батия, руйнування й розграбування Києва, зокрема Печерського монастиря, Великий князь Литовський Ольгерд розгромив війська Золотої Орди на Синіх Водах. У 1361–1362 рр. він приєднав Київщину до складу свого князівства і поставив на княжіння в Києві свого сина Володимира. Отже, останній правив містом та сучасними Київщиною, Чернігівщиною, частиною Полісся протягом 1362–1394 рр. Він провадив політику, спрямовану на самостійність Київського князівства, карбував власну монету, побудував Київський замок. У цей період кочівники майже не з'являлись у Київській землі. Проте 1385 р. між Литвою і Польщею було укладено Кревську унію, за якою відбувся династичний шлюб литовського князя Ягайла, молодшого сина Ольгерда, і польської королеви Ядвіги Анжуйської. Ягайло отримав титул короля Польщі, і Литовське князівство разом з Київським князівством увійшли до цього нового політичного утворення. Через переділ влади Володимира Ольгердовича наприкінці 1394 р. було усунуто з правління Києвом, він отримав незначний уділ на Поліссі з містами Копил та Слуцьк (Білорусь). Навесні 1416 р. мангитський емір, фактичний правитель Золотої Орди Едигей на чолі великого війська напав на Київ, спалив Печерський монастир, старе місто, але Київський замок захопити не зміг (Шабунько 2005, 15). Велику

Печерську церкву було також зруйновано. Битви тривали до кінця 1416 р., проте нападники змушені були залишити Київщину та Поділля. У 1440 р. ліквідоване 1435 р. Київське князівство було відновлено на чолі з православним князем Слуцьким Олельком Володимировичем із династії Гедиміновичів. У часи його правління (1440–1455) і князювання його сина Семена Олельковича (1455–1470), тобто правнука Великого князя Литовського Ольгерда (рис. 8), князівство мало відносну самостійність. Київ переживав економічне й культурне піднесення, місто стало значним центром розвитку ремесел і торгівлі. У цей період (1470 р.) відбулась відбудова і реставрація пам'яток мурованої архітектури давньоруського часу, зокрема Софійського собору й Успенського собору Києво-Печерського монастиря, який став родовою усипальницею Олельковичів.

Після смерті князя Семена Олельковича в 1470 р. Казимир IV Ягеллончик, «Божою ласкою король Польщі, землі Краківської, Сандомирії, Сирадії, Лехії, Куявії, Великий князь Литовський, володар і дідич Русі, Пруссії, Хелмна, Ельблонга та Помор'я» (рис. 9), який раніше не втручався в політику київських князів, скасував Київське князівство, перетворивши його на воєводство. У 1471 р. кияни виступили проти цього, проте зазнали поразки. Ось про яких історичних постатей ідеться в рельєфному написі на триптиху.

Рис. 6. Сучасний вигляд північного фасаду Великої Лаврської дзвіниці (1731–1744) із входом у «комірку» — одне з приміщень колишнього Синодального архіву. Фото: О. Черняхівська

Рис. 7. Сучасний вигляд рельєфу «Прп. Антоній Печерський» (1470) на північному фасаді першого ярусу Великої Лаврської дзвіниці. Фото: О. Черняхівська

Рис. 8. Зображення останнього Київського князя Семена Омельковича (1455–1470).
Wikimedia Commons

Рис. 9. Портрет Казимира IV Ягайловича (Ягеллончика). 1645. Із колекції Музею-замку Тевтонського ордену в Мальборку (Польща).
Wikimedia Commons

У 1569 р. за Люблінською унією було створено Річ Посполиту — об'єднану конфедерацію Польського королівства і Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтського, що охоплювала сучасні території Польщі, України, Білорусі, Литви, Латвії, Молдови, південної Естонії та заходу Росії зі столицею в Кракові, згодом у Варшаві. Очолював її виборний монарх, який мав титул короля Польського і Великого князя Литовського. Шляхетська демократія забезпечувалася через вибори до представницьких та місцевих органів: сейму, сеймиків, судів тощо. Управління було децентралізованим⁴.

У другій половині XVII ст. територія Лівобережної України з Києвом та Запорозжям у результаті виснажливої громадянської війни та збройної інтервенції чужоземних військ (т. зв. період Руїни) після Андрусівського перемир'я 1667 р. та «Вічного миру» 1686 р. опинилася під владою Московії.

Згодом, унаслідок трьох поділів Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), частину її територій також загарбала Російська імперія. Поляки й мешканці загарбані і поділеної держави не припиняли боротьбу з окупантами, домагаючись права на самостійну, незалежну об'єднану

у своїх попередніх кордонах Батьківщину. Про це свідчить листопадове антиросійське повстання 1830–1831 рр., а згодом Польське (або Січневе) повстання 1863–1864 рр. Останнє проходило під гаслом «За нашу і вашу свободу» і було спільним історичним досвідом боротьби польського, литовського, білоруського та українського народів. Воно дало поштовх піднесенню національних рухів поневолених народів Російської імперії. Тоді в перший день виступу Центральний Національний Комітет проголошує всіх синів Польщі, безвідносно до віри і роду, походження та верстви, вільними та рівними громадянами краю.

«Земля, якою Народ хліборобів користувався днині на правах чиншу чи панщини, стає від цього моменту його безумовною власністю, віковичним спадком. Збитки власників будуть компенсовані з державної казни. Всі чиновники та наймані робітники, що вступають у ряди захисників краю, або у випадку почесної смерті на полі слави — їхні родини, отримають з народної власності наділ землі, що її захищали від ворогів. Отож до зброї, Народу Польщі, Литви та Руси, до зброї, бо година спільного визволення вже пробіла, ми здобули свій старий меч, розгорнули святий прапор Орла, Погоні та Архангела <...>.

⁴ Докладніше про литовсько-польську добу та визначних діячів, що відігравали значну роль в історії України середини XIV — середини XVII ст., див., зокрема: *Історія України в особах: Литовсько-польська доба*. 1997. Київ: Україна.

А тепер звертаємось до Тебе, Народе Московський: традиційним нашим гаслом є свобода і братство Народів, тому прощаємо Тобі навіть вбивство нашої Вітчизни <...> Прощаємо Тобі, бо ти нещасний і пригноблений, скорботний і замучений, трупи Твоїх дітей хитаються на царських шибеницях, пророки твої марніють у снігах Сибіру. Але якщо у цей рішучий час не спокутуєш за минуле заради світлих прагнень майбутнього, якщо у боротьбі з нами підтримаєш тирана, який нас вбиває і топче — біда Тобі, бо перед обличчям Бога і цілого світу ми проклянемо Тебе на ганьбу вічного підданства і муку вічної неволі, і заклинемо на страшну битву знищення, останню битву європейської цивілізації з диким варварством Азії» (Путова 2013).

Повстання відбувалося не лише в Царстві Польському, а й на землях Литви, частково Білорусі, Правобережної України, зокрема Київщини, де діяли окремі загони повстанців переважно з представників польської шляхти. Виступ було придушено до вересня 1864 р., що призвело до активізації антипольської політики російської влади. Велику кількість його учасників було ув'язнено в Косому Капонірі (у складі Київської фортеці), де стали тримати політичних в'язнів. Біля його стін стратили кількох повстанців, зокрема поляків Адама Зелінського, Владислава Тадеуша Раковського, Платона Крижанівського, Ромуальда Ольшанського та Адама Дружбацького. Загалом багато десятків тисяч учасників загинули в сутичках, близько 1000 були страчені, близько 38 000 засуджені до каторги чи заслані до Сибіру, їхнє майно конфіскували, а близько 10 000 емігрували, перейшовши австрійський

кордон. Поступово скасовували залишки автономії Царства Польського, яке з 11 січня 1874 р. стало Варшавським генерал-губернаторством (неофіційна назва — «Привіслянський край»).

Чи не в описаних подіях криється причина «невчасності» і політичної недоцільності віднайдення лаврського триптиха П. Лебединцевим у 1865 р.? Можливо, тому і дату знайдення барельєфа П. Лебединцевим, вказану у М. Закревського, було трохи пересунуто в часі, щоб «дистанціюватися» від асоціацій із польським повстанням, причинами, які його викликали, та жорстким придушенням? Можливо, сам П. Лебединцев вважав за доцільне в тій ситуації делегувати право опосередковано оприлюднити свою знахідку в московському виданні тодішньому мешканцю Москви, тобто подалі від згаданих буремних подій. Адже, за логікою, йому як відкривачу триптиха належало опублікувати цю інформацію по гарячих слідах передусім у Києві, у тих же «Київських єпархіальних відомостях» («Киевских епархиальных ведомостях»), фундатором і редактором яких він був, чи в іншому міському виданні. Проте пам'ятка могла нагадати про часи відносної незалежності Київського князівства, перебування цих земель у складі Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, спонукати до обговорень у суспільстві, що для влади було б украй небажаним після щойно придушених польських повстань. Саме ця політична недоцільність, напевне, призвела до переважного замовчування унікальної київської пам'ятки XV ст. у тюрмі поневолених народів — Російській імперії. Адже факт знайдення такого давнього рідкісного барельєфа за інших обставин мав би характер сенсації і, безсумнівно, набув би широкого публічного розголосу.

Список використаної літератури

- Бартош, Алла. 1999. «Свідок відновлення Успенського собору в 1470 році». *Лаврський альманах* 2: 69–75.
- . 2011. «Лаврський триптих. Історичний екскурс». У *Церква-наука-суспільство: питання взаємодії. Матеріали Дев'ятої Міжнародної наукової конференції (25–27 травня 2011 р.)*, 84–6. Київ.
- Безсонов, Сергій. 2015. *Архітектура Києво-Печерської лаври в її історичному розвитку* (рос. мовою), упоряд. О. М. Черняхівська. Київ: Видавець Олег Філюк.
- Горбенко, Євгенія, Людмила Рилкова. 2011. «Велика лаврська дзвіниця, 1731–1745». У *Звід пам'яток історії та культури України*, 1252–6. Кн. I, ч. III. С–Я. Київ: Головна редакція Зводу пам'яток історії та культури при видавництві «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана.
- Жиленко, Ірина. 2005. *Святіня. Історія Києво-Печерської лаври XI–XVII століть*. Київ: Нічлава.
- Закревский, Николай. 1868. *Описание Киева: вновь организованное и значительно умноженное изд. с прил. рис. и чертежей*. Т. 2. Москва: Тип. В. Грачева и комп.
- Захарченко, Михаил. 1888. *Киев теперь и прежде*. Киев.
- Івакін, Гліб. 1996. *Історичний розвиток Києва XIII — середини XVI ст. (історико-топографічні нариси)*. Київ.
- Історія України в особах: Литовсько-польська доба*. 1997. Київ: Україна.
- Києво-Печерська лавра, м. Київ (128). Центральний державний історичний архів у м. Києві (ЦДАК України).
- Лебединцев, Петр. 1886. *Києво-Печерська лавра в її прошедшем и нынешнем состоянии*. Киев. [http://iht.knu.ua/library/ks/1886/pdf/kiyevskaya-starina-1886-8-B-\(1582-1607\).pdf](http://iht.knu.ua/library/ks/1886/pdf/kiyevskaya-starina-1886-8-B-(1582-1607).pdf).
- Логвин, Г. Н. 1967. «Скульптура та різьблення XIV — першої половини XVI ст.». У *Історія українського мистецтва*. Т. 2. Мистецтво XIV — першої половини XVII ст., 107–17. Київ.
- Науменко, В. 1904. «Переписка М. А. Максимовича с П. Г. Лебединцевым». *Киевская старина* 9: 378–413. [http://iht.knu.ua/library/ks/1904/pdf/kiyevskaya-starina-1904-9-F-\(1998-2033\).pdf](http://iht.knu.ua/library/ks/1904/pdf/kiyevskaya-starina-1904-9-F-(1998-2033).pdf).
- Овчар, А. В., Золотопера Н. Д. та Данільюнок І. М. 2019. «Актуальність науково-технічного обстеження та основні етапи проведення науково-реставраційних і консерваційних робіт на дзвіниці Успенського собору». У *Досвід реставрації*

- пам'яток Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, вип. 1, 22–47. Київ: Фенікс.
- Патерик Києво-Печерський за редакцією, написаною 1462 року по Різді Христовому печерським ченцем Касіаном, упоряд., адапт. українською мовою, додатки і примітки Ірини Жиленко. Київ, 1998.
- Путова, Г. В. 2013. *До 150-річчя початку Польського повстання 1863–1864 pp.* https://cdiak.archives.gov.ua/v_do_150_pochatku_Polskogo_povstannya_1863-1864.php.
- Сіткарьова, Ольга, Наталія Абашина. 2023. «Велика історія Великої церкви». У *Велика історія Великої церкви: Успенському собору — Великій Печерській церкві 950 років*, упоряд. Наталія Абашина, Любомир Михайлина, 8–57. Пер.: Яків Кіппіс, Олена Черняхівська. Київ: Антиквар.
- Ткаченко, М. В. 2001. «Напис про відбудову Богородичної церкви на рельєфному триптиху в екстер'єрі Великої лаврської дзвіниці». У *Велика Успенська церква Києво-Печерської лаври. Слід у віках*, 193–9. Київ: Віпол.
- . 2003. «Три рельєфні ікони у декорі інтер'єру Великої лаврської дзвіниці як складові пам'ятника монументальної пластики XV століття». *Лаврський альманах* 9: 108–19.
- Холостенко, Микола. 1975. «Успенський собор Печерського монастиря». У *Стародавній Київ*, 107–70. Київ: Наук. думка.
- Шабуньдо, Фелікс. 2005. «Едигей». У *Енциклопедія історії України: у 10 т. Т. 3: Е–Й*, 14–5. Київ: Наук. думка.
- Шероцький, К. В. 1917. *Київ. Путеводитель с планом г. Киева и 58 иллюстрациями*. Киев: Фото-лито-типография С. В. Кульженко.
- ### References
- Bartosh, Alla. 1999. “Svidok vidnovlennia Uspenskoho soboru v 1470 rotsi” [“A witness of the restoration of the Dormition Cathedral in 1470”]. *Lavrskyi almanakh* 2: 69–75 [in Ukrainian].
- . 2011. “Lavrskyi tryptykh. Istorychnyi ekskurs” [“The Lavra triptych. A historical overview”]. In *Tserkva-nauka-suspilstvo: pytannia vzaiemodii. Materialy Deviatoi Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii* (25–27 travnia 2011 r.), 84–6. Kyiv [in Ukrainian].
- Bezsonov, Serhii. 2015. *Arkhitektura Kyievo-Pecherskoi lavry v yii istorychnomu rozvytku (ros. movoiu)* [Architecture of the Kyiv-Pechersk Lavra in its historical development (in Russian)], compiled by O. M. Chernyakhivska. Kyiv: Vydavets Oleh Filiuk [in Ukrainian and Russian].
- Horbenko, Yevheniia, and Liudmyla Rylkova. 2011. “Velyka lavrska dzvynitsia, 1731–1745” [“The Grand Lavra’s Belfry, 1731–1745”]. In *Zvid pamiatok istorii ta kultury Ukrainy*. Kyiv. Book I, part III. S–Ia, 1252–6. Kyiv [in Ukrainian].
- Istoriia Ukrainy v osobakh: Lytovsko-polska doba*. 1997. Kyiv: Ukraina [in Ukrainian].
- Ivakin, Hlib. 1996. *Istorychnyi rozvytok Kyieva XIII – seredyny XVI st. (istoryko-topografichni narysy)* [Historical development of Kyiv in the 13th – mid-16th centuries (historical and topographical essays)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kholostenko, Mykola. 1975. “Uspenskii sobor Pecherskoho monastiria” [“The Dormition Cathedral of the Kyiv-Pechersk Monastery”]. In *Starodavnyi Kyiv*, 107–70. Kyiv [in Ukrainian].
- Kyievo-Pecherska lavra, m. Kyiv (128). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u m. Kyievi (TsDIAK Ukrainy) [in Russian].
- Lebedintsev, Petr. 1886. *Kievo-Pecherskaia lavra v ee proshedshem y nynieshnem sostoianii* [Kyiv-Pechersk Lavra in its past and present condition]. Kyiv. [http://iht.knu.ua/library/ks/1886/pdf/kyevskaya-starina-1886-8-B-\(1582-1607\).pdf](http://iht.knu.ua/library/ks/1886/pdf/kyevskaya-starina-1886-8-B-(1582-1607).pdf) [in Russian].
- Lohvyn, H. N. 1967. “Skulptura ta rizblennia XIV — pershoi polovyny XVI st.” [“Sculpture and carvings of the 14th — first half of the 16th centuries”]. In *Istoriia ukrainskoho mystetstva*. T. 2. Mystetstvo XIV — pershoi polovyny XVII st., 107–17. Kyiv [in Ukrainian].
- Ovchar, A. V., Zolotopora N. D., and Danilionok I. M. 2019. “Aktualnist nauково-tekhnichoho obstezhennia ta osnovni etapy provedennia nauково-restavratsiinykh i konservatsiinykh robot na dzvinytsi Uspenskoho soboru” [“The relevance of the scientific and technical survey and the main stages of scientific restoration and conservation work on the Belfry of the Dormition Cathedral”]. In *Dosvid restavratsii pamiatok Natsionalnogo Kyievo-Pecherskoho istoryko-kulturnoho zapovidnyka* 1: 22–47. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Pateryk Kyievo-Pecherskyi za redaktsiieiu, napsanoiu 1462 roku po Rizdvi Khrystovomu pecherskym chentsem Kasianom* [The Kyiv-Pechersk Paterikon, edited by the Pechersk monk Cassian in 1462 of the Christian era]. Compiled and adapted into Ukrainian, with appendices and notes by Iryna Zhylenko. Kyiv, 1998 [in Ukrainian].
- Putova, H. V. 2013. *Do 150-richchia pochatku Polskoho povstannia 1863–1864 rr.* [To the 150th anniversary of the start of the Polish Uprising of 1863–1864]. https://cdiak.archives.gov.ua/v_do_150_pochatku_Polskogo_povstannya_1863-1864.php [in Ukrainian].
- Shabuldo, Feliks. 2005. “Edyhei” [“Edigu”]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. Vol. 3: E–Y*, 14–5. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Sherotskyi, K. V. 1917. *Kiev. Putievoditel s planom g. Kiev s 58 illiustratsiyami* [Kyiv: Guidebook with a plan of Kyiv and 58 illustrations]. Kyiv: Foto-lyto-typohrafiia S. V. Kulzhenko [in Russian].
- Sitkariova, Olha, and Nataliia Abashyna. 2023. “Velyka istoriia Velykoi tserkvy” [“Great history of the Great Church”]. In *Velyka istoriia Velykoi tserkvy: Uspenskomu soboru — Velykii Pecherskii tserkvi 950 rokiv*, comp. by Nataliia Abashyna and Liubomyr Mykhailyna, 8–57. Kyiv: Antykar [in Ukrainian].
- Tkachenko, M. V. 2001. “Naps pro vidbudovu Bohorodychnoi tserkvy na reliefnomu tryptykhu v eksterieri Velykoi lavrskoi dzvinytsi” [“An inscription about the restoration of the Church of the Virgin Mary on the relief triptych in the exterior of the Grand Lavra Bell Tower”]. In *Velyka Uspenska tserkva Kyievo-Pecherskoi lavry. Slid u vikakh*, 193–9. Kyiv [in Ukrainian].
- . 2003. “Try reliefni ikony u dekori interieru Velykoi lavrskoi dzvinytsi yak skladovi pamiatnyka monumentalnoi plastyky XV stolittia” [“Three relief icons in the interior decoration of the Grand Lavra Belfry as parts of the monument of monumental plastic art of the 15th century”]. *Lavrskyi almanakh* 9: 108–19 [in Ukrainian].
- Zakharchenko, Mikhail. 1888. *Kiev teper i prezhde* [Kyiv now and in the past]. Kyiv [in Russian].
- Zakrevskij, Nikolai. 1868. *Opisanie Kiev: vnov organizovannoie i znachitelno umnozhennoe izd. s pryl. ris. i chertezhei* [Description of Kyiv: newly organised and considerably multiplied edition with an appendix of pictures and drawings]. Vol. 2. Moscow: Tip. V. Grachiova i komp. [in Russian].
- Zhylenko, Iryna. 2005. *Sviatynia. Istoriia Kyivo-Pecherskoi Lavry XI–XVII stolit* [Shrine. History of the Kyiv-Pechersk Lavra in the 11th–17th centuries]. Kyiv: Nichlava [in Ukrainian].

Olena Chernyakhivska

PhD (History), Leading research fellow of Scientific Restoration,
Department of Scientific Restoration and Conservation of Movable Monuments
National Preserve “Kyiv-Pechersk Lavra”, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9890-438X>
lavalena@ukr.net

**“Virgin Orans with Saints Anthony and Theodosius of Pechersk”
Bas-Relief Discovered in the Lavra and Political (In)expediency****Abstract**

Information about the discovery of three stone reliefs dated to 1470 —depicting the Virgin Orans and the sainted monks Antony and Theodosius of Pechersk—on the facades of the ground tier of the Grand Lavra Belfry, along with the initial interpretations, was first published in the Description of Kyiv by Mykola V. Zakrevskyi (1805–1871), printed in Moscow in 1868. While preparing the book, Zakrevskyi visited Kyiv in 1864 and met Petro Havrylovych Lebedyntsev (1820–1896), founder and editor of the Kyiv Diocesan News, a respected Kyivan historian, and then prior of St. Nicholas Church in the residence of the Kyiv Governor-General in Pechersk. The two began a friendly correspondence. In his work, Zakrevskyi credited Lebedyntsev as the discoverer of the triptych and described it based on research conducted through the Moscow Archaeological Society, of which both men were members. The monument, dated to 1470 based on an inscribed relief signature, is associated with Simeon Olelkovich —the last Kyivan Duke—who rebuilt the Dormition Cathedral of the Kyiv Lavra during the reign of Casimir IV Jagiellon, King of Poland and Grand Duke of Lithuania, under the archimandrite John (the Second).

Analyzing pre-revolutionary publications (prior to the October Revolution, after which the Lavra was converted into a “Museum Town”) relating to the 15th-century monument, author of this article concludes that the coverage was strikingly insufficient giving the significance of the find. She further investigates why this sensational discovery was not reported promptly in Kyiv but instead appeared years later in Zakrevskyi’s Moscow publication—outside Ukraine. After all, Lebedyntsev, as the discoverer, had both the reputation and access to publish the find first in a Kyivan edition. To address this discrepancy, the author considers the political factors affecting Kyiv and the Right Bank of Ukraine at the time of the monument’s discovery, including the Polish uprising against Russian imperial rule (1863–1864), as well as the broader historical context. The discovery date is also clarified as 1865, based on the epistolary legacy of Petro Lebedyntsev.

Keywords: Lavra Triptych, Great Pechersk Church, Dormition Cathedral, Kyiv-Pechersk Monastery, Grand Lavra Belfry, Kyivan Duke, Slutsk, Polish King, Grand Duke of Lithuania, Polish-Lithuanian Commonwealth, Polish (January) Uprising, Kazimir, Simeon Olelkovich, Virgin Orans, St. Antony of Pechersk, St. Theodosius of Pechersk, Mykola Zakrevskyi, Petro Lebedyntsev, Mykhailo Maksymovych.

*Manuscript received February 24, 2025
Матеріал надійшов 24 лютого 2025 р.*

© Олена Черняхівська (Olena Chernyakhivska), 2025

lavalena@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9890-438X>

Сфера наукових зацікавлень: історія музейної справи/реставрації, пам’яткознавство, історична біографістика, локальна історія.

Main research fields: issues regarding the history of museum / restoration activity and monumentology, historical biography, local history.

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)